

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

اقتصاد به زبان ساده

(شماره ۱۱)

حقوق مالکیت

تهیه شده در:

معاونت اقتصادی

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

۲۳ آبان ماه ۱۳۹۵

پیشگفتار

به منظور آشنایی هرچه بیشتر علاقمندان با مفاهیم اقتصادی و به‌کارگیری صحیح این موارد در تحلیل‌های اقتصادی، ایده تهیه و ارائه پروشورهایی با عنوان "اقتصاد به زبان ساده" در معاونت اقتصادی اتاق ایران طرح گردید و توسط مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی به اجرا درآمد. نسخه پیش‌رو، یازدهمین خروجی این ایده می‌باشد. به‌منظور بهبود نسخه‌های بعدی، در انتها یک فرم ارزیابی تهیه و تنظیم گردیده است که خواهشمندیم فرم مذکور را تکمیل و از طریق دبیر کمیسیون خود یا آدرس ایمیل research-center@iccim.ir مرکز تحقیقات را از نظرات ارزشمند خود آگاه سازید.

تعریف حقوق مالکیت

حقوق مالکیت یکی از نهادهای^۱ اساسی برای حمایت از بازار و پایه و اساس اقتصاد آزاد است. حقوق مالکیت مفهومی فرارشته‌ای است و دارای تعاریف متفاوتی از نگاه حقوقدانان و اقتصاددانان می‌باشد. به عقیده اقتصاددانان، حقوق مالکیت به معنای داشتن توانایی قانونی به منظور بازداشتن دیگران از استفاده از یک کالا یا دارایی می‌باشد. به عبارت دیگر، حقوق مالکیت را می‌توان حقوق افراد برای بهره‌مندی از منافع کار تحت تملک خود و یا بهره‌مندی از منافع کالاها و خدمات تحت تصرف خویش، تعریف نمود.

به بیان ساده‌تر حقوق مالکیت، حقوقی است که نسبت به دارایی‌ها پدیدار می‌گردد. دارایی نیز شامل هر شیء ملموس یا غیرملموس است که به صورت فردی یا جمعی، تحت مالکیت قرار می‌گیرد. با توجه به ماهیت دارایی، مالک آن حق مصرف، فروش، اجاره، انتقال، به رهن گذاشتن، مبادله و یا خراب کردن آن دارایی را دارد. مالک همچنین حق دارد که دیگران را از اعمال این حقوق نسبت به مالی که در تملک او می‌باشد، بازدارد.

به طور کلی دارایی‌ها را براساس ملموس و غیرملموس بودنشان می‌توان به دارایی‌های فیزیکی و فکری (معنوی) تقسیم نمود. در نتیجه با توجه به تعریف ذکر شده برای دارایی و تقسیم‌بندی آن، حقوق مالکیت یا حقوق نسبت به دارایی را نیز می‌توان به دو دسته حقوق مالکیت فیزیکی و حقوق

^۱ نهادها، قوانین بازی در جامعه هستند. نهادها قیودی هستند وضع شده از جانب بشر که روابط و تعاملات متقابل انسان‌ها با یکدیگر را شکل می‌دهند. در نتیجه نهادها انگیزه‌های نهفته در مبادلات بشری را ساختارمند می‌کنند.

مالکیت فکری (معنوی) تقسیم نمود. بنابراین علاوه بر مالکیت دارایی‌های فیزیکی، نوع دیگری از مالکیت با عنوان مالکیت فکری یا معنوی مورد توجه قرار دارد.

حقوق مالکیت فکری در معنای عام خود، مجموعه قواعد و مقرراتی است که از فکر، خلاقیت و ابتکار بشر که دارای ارزش اقتصادی و قابل دادوستد هستند، حمایت کرده و در این راستا یک سری حقوق مادی محدود به زمان و حقوق معنوی دائم به پدیدآورنده آن اعطا می‌نماید. در واقع حقوق مالکیت فکری (معنوی) را می‌توان حقوق ناشی از فعالیت‌های فکری در زمینه‌های صنعتی، علمی، ادبی و هنری دانست که به نوآوران این حق را می‌دهد که از استفاده غیرمجاز دیگران از ابداعات و نوآوری‌های خود جلوگیری به عمل آورند.

ضرورت و اهمیت حقوق مالکیت

همه صاحب‌نظران در خصوص اهمیت نهاد حقوق مالکیت در فرآیند توسعه اقتصادی تاکید می‌کنند. لذا اگر کشوری خواهان حرکت در مسیر توسعه است، لازم است به تقویت این نهاد در جامعه خود پردازد. حرکت به سمت اقتصاد آزاد بدون تقویت حقوق مالکیت، با شکست مواجه خواهد شد. در صورت عدم وجود نهادهایی که از حقوق مالکیت حفاظت و اجرای قراردادها را تضمین می‌کنند، امکان ایجاد بازارهای کارآمد و در نتیجه رسیدن به رشد و توسعه پایدار وجود نخواهد داشت.

در ادامه به اهم جنبه‌های ضرورت تعریف دقیق حقوق مالکیت و تضمین آن در جامعه اشاره شده است.

۱. کاهش ریسک سلب مالکیت: اگر حقوق مالکیت ناامن باشد، در این صورت افراد در بهره‌مند شدن از نتایج سرمایه‌گذاری‌ها و تلاش‌های خود ناکام خواهند بود. بنابراین برقراری امنیت حقوق مالکیت در یک کشور، سبب افزایش انگیزه برای استفاده موثر از دارایی‌ها و افزایش سرمایه‌گذاری می‌شود.

۲. پاسخگو کردن مردم: در صورت عدم برقراری امنیت حقوق مالکیت، مردم مجبور خواهند شد که برای حمایت از حقوق دارایی‌های خود، به انجام مبادله با همسایگان و اقوام درجه یک خود پردازند. بنابراین تعریف و تضمین حقوق مالکیت برای تمام افراد باعث خواهد شد که افراد از ترتیبات محدود محلی‌رهای یافته و به این ترتیب در داخل یک نظام مالکیت منسجم‌تر، پاسخگوی رفتارهای اقتصادی و اجتماعی خود باشند.

در صورت وجود یک نظام مالکیت رسمی، مالکان به املاک و تجارت‌هایی روی می‌آورند که به آسانی قابل تشخیص و شناسایی هستند. در نظام مالکیت کارآمد و شفاف، دیگر نمی‌توان خود را در میان توده‌ها گم کرد و اشخاصی که برای مصرف کالاها و خدمات، پولی پرداخت نمی‌کنند، قابل شناسایی هستند. درحقیقت، وجود مالکیت قانونی موجب ایجاد تعهد برای مالک می‌شود.

۳. حمایت از معامله‌ها: یک نظام مالکیت رسمی و کارآمد سبب می‌شود که تمامی اسناد مالکیت، پیوسته ردیابی و حمایت شوند. در واقع این امر هم امنیت مالکیت را تضمین می‌کند و هم سبب اجرایی شدن معامله می‌شود. حمایت از معامله‌ها با کاهش هزینه‌های مبادله^۱ سبب فراهم شدن زمینه تبدیل سرمایه‌های غیرمولد به سرمایه‌های تولیدی می‌شود.

تأثیر حقوق مالکیت بر اقتصاد

اگر حقوق مالکیت به درستی تعریف و تضمین گردد، در این صورت بر روی متغیرهای اقتصادی اثرات مثبتی برجای می‌گذارد که برخی از این موارد به شرح ذیل است:

۱. کاهش هزینه مبادله: تضمین حقوق مالکیت به کاهش هزینه‌های مبادله می‌انجامد. وجود نااطمینانی در حقوق مالکیت، هزینه‌هایی را به افراد تحمیل می‌کند تا از اموال و دارایی‌های خود دفاع و محافظت نمایند. در واقع هرگاه افراد به دلیل ضعف حقوق مالکیت در جامعه، نتوانند مالکیت خود بر یک دارایی را به صورت رسمی اثبات کنند، در این شرایط به کمک رشوه‌خواری و یا دور زدن قانون در جهت حمایت از حقوق مالکیت خود گام برمی‌دارند.

۲. درونی کردن آثار خارجی^۲: یکی از کارکردهای حقوق مالکیت این است که سبب درونی‌سازی آثار خارجی می‌گردد. درحقیقت اگر حقوق مالکیت به درستی در جامعه تعریف و اجرا گردد، در این

^۱ هزینه مبادله آن دسته از هزینه‌هایی است که افراد در فرآیند مبادله اقتصادی متحمل می‌شوند تا حقوق مالکیت خود را مشخص، تعریف و تضمین نمایند. بنابراین هزینه مبادله در برگیرنده هزینه‌های کسب اطلاعات درباره فروشنده، خریدار و کیفیت کالا یا خدمت مورد مبادله، هزینه‌های عقد قرارداد و نظارت بر عملکرد طرف مقابل و از همه مهم‌تر هزینه‌های مربوط به تعریف حقوق مالکیت و تضمین اعمال این حقوق می‌باشد.

^۲ فعالیت هر فرد یا بنگاه علاوه بر تحقق اهداف مورد نظر، می‌تواند آثاری بر افراد و بنگاه‌های دیگر وارد نماید که آثار خارجی نامیده می‌شود. آثار خارجی به دو نوع مثبت و منفی قابل تقسیم هستند. آثار خارجی مثبت وقتی روی می‌دهد که عمل یک فرد یا بنگاه سبب ایجاد منفعتی برای سایر افراد می‌شود، ولی به ازای آن دریافتی صورت نمی‌گیرد. آثار خارجی منفی نیز هنگامی رخ می‌دهد که عمل یک فرد یا بنگاه سبب ضرر رساندن به افراد دیگر می‌شود، اما در مقابل این ضرر، هزینه‌ای پرداخت نمی‌گردد.

صورت هزینه‌های حاصل از آثار خارجی به جای سایر افراد، بر عهده صاحب اصلی فعالیت می‌باشد و به این ترتیب زمینه پاسخگویی فرد نسبت به اقداماتش فراهم می‌گردد. به عبارت دیگر اگر این حقیقت پذیرفته شود که تصمیم افراد بر دیگران اثر می‌گذارد، لذا نیاز به ابزاری خواهد بود تا آثار خارجی هر تصمیمی را درونی‌سازی کند. حقوق مالکیت بهترین ابزار برای تحقق این امر است.

۳. افزایش سرمایه‌گذاری: ساختار تضمین شده حقوق مالکیت و اجرای قراردادهای، می‌تواند از طریق کاهش ریسک و نااطمینانی، انگیزه برای سرمایه‌گذاری را افزایش دهد. هرگاه حاصل سرمایه‌گذاری فرد به دلیل حمایت ضعیف از حقوق مالکیت، توسط دیگران به غارت رود، در این صورت انگیزه فرد برای سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد. در صورت عدم تامین حقوق مالکیت در جامعه، هزینه‌های مبادله که سرمایه‌گذار با آن مواجه می‌شود، افزایش چشمگیر می‌یابد و انگیزه برای سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد.

تضمین حقوق مالکیت علاوه بر اثرگذاری بر انگیزه‌های سرمایه‌گذار داخلی، رفتار سرمایه‌گذار خارجی را نیز متاثر می‌سازد. ضعیف بودن حقوق مالکیت در یک کشور، منجر به ناامنی محیط کسب‌وکار می‌شود که در این شرایط، سرمایه‌گذار خارجی از ترس کپی شدن نوآوری‌ها و تکنولوژی‌های مورد استفاده و انتشار اطلاعات مربوط به آن، از انجام سرمایه‌گذاری و انتقال تکنولوژی‌های جدید، پرهیز می‌کند.

۴. افزایش پس‌انداز: چشم‌پوشی از مصرف جاری به امید مصرف در دوره‌های آتی (پس‌انداز) به منافع مورد انتظار آتی و میزان اطمینان به دریافت واقعی چنین منافعی بستگی دارد. هرگاه تعریف دقیقی از حقوق مالکیت وجود نداشته باشد و یا تضمینی برای اجرای آن نباشد، در این صورت اطمینان فرد از منافع حاصل از پس‌اندازش کاهش می‌یابد که در نتیجه پس‌انداز خود را کاهش و مصرف جاری را افزایش می‌دهد.

۵. کاهش فساد: اگر در جامعه‌ای، تعریف دقیق و تضمینی برای حمایت از حقوق مالکیت وجود نداشته باشد، تعرض به حقوق مالکیت، رواج خواهد یافت و در نتیجه رفتارهای فسادآلود افزایش می‌یابد. بنابراین برقراری نظام جامع حقوق مالکیت و تضمین آن، سبب کاهش فساد و در نتیجه افزایش انگیزه برای فعالیت‌های مولد خواهد شد.

۶. **بهبود نوآوری:** یکی از مهم‌ترین اقدامات برای فراهم آوردن بستر مناسب برای خلاقیت و نوآوری که موتور رشد و توسعه اقتصادی به شمار می‌روند، حمایت از حقوق مالکیت به ویژه مالکیت فکری است. سیستم مالکیت معنوی کارآمد، سبب ایجاد تعادل بین منافع نوآور و منافع عموم می‌شود و از طریق حمایت از نوآوران در برابر تقلید از تولیداتشان، سبب افزایش انگیزه‌ها و بازدهی‌ها برای سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه می‌گردد.

موانع برقراری حقوق مالکیت

در برخی از شرایط ممکن است حقوق مالکیت مورد تعرض قرار بگیرد و امنیت آن در جامعه برقرار نباشد. در واقع هر رخداد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که سبب شود فرد قادر به مصرف کالا و خدمات متعلق به خود نباشد و یا اینکه نسبت به توانایی مصرف این کالاها و خدمات در آینده دچار بدبینی شود، می‌تواند به عنوان ناقض حقوق مالکیت قلمداد شود. به طور کلی عوامل نقض کننده حقوق مالکیت به سه دسته قابل تقسیم هستند که به شرح زیر است:

۱. **مواردی که سبب عدم پایبندی به قرارداد می‌شوند:** اگر ساختار قضایی و اقتصادی جامعه به گونه‌ای باشد که قراردادها به صورت عادلانه منعقد گردند و قوانینی منصفانه با ضمانت اجرای بالا و هزینه‌های اندک برای پیگیری حقوق وجود داشته باشد، در این شرایط تمایل افراد برای سرپیچی از تعهدات خود در قراردادها کاهش می‌یابد. نکته حائز اهمیت آن است که وجود برخی عوامل منجر به افزایش تمایل افراد برای عدم پایبندی به وظایف در قراردادها می‌گردد. مهم‌ترین این عوامل در ادامه آمده است:

- **بی‌ثباتی‌ها:** پس از انعقاد قرارداد ممکن است بنا به دلایلی، انتظارات طرفین قرارداد با واقعیت‌های موجود همخوانی نداشته باشد که این عدم تطابق، بر رفتار طرفین قرارداد تاثیر منفی گذاشته و احتمال تخطی افراد از مفاد قرارداد را فراهم خواهد کرد. بروز بی‌ثباتی‌ها در جامعه یکی از عواملی است که سبب افزایش فاصله میان پیش‌بینی‌ها و واقعیت‌های جامعه می‌گردد که از مهم‌ترین بی‌ثباتی‌ها می‌توان به بی‌ثباتی‌های اقتصادی، بی‌ثباتی در قوانین و مقررات و بی‌ثباتی‌های سیاسی و اجتماعی اشاره نمود.

- **عدم تطابق و تقارن در اطلاعات:** از دیگر عواملی که منجر به افزایش تمایل افراد برای سرپیچی از انجام تعهدات مندرج در قراردادها می‌شود، عدم تطابق مفاد قرارداد با واقعیت‌های

مورد انتظار از آن، به دلیل عدم صداقت یکی از طرفین است. همچنین عدم تقارن اطلاعات با افزایش قدرت یکی از طرفین بالا می‌رود، احتمال تخطی از قرارداد را افزایش می‌دهد.

– انحصار در قدرت و عدم تقارن در آن: عدم توازن قدرت در جامعه یکی از زمینه‌های نقض حقوق مالکیت در جامعه می‌باشد؛ زیرا این عامل سبب افزایش قدرت چانه‌زنی بخش خاصی از جامعه و در نتیجه ایجاد حقوق غیرمنصفانه‌تری برای آنها می‌شود. درحقیقت اگر توزیع قدرت میان طرفین قرارداد غیرمتقارن باشد، این احتمال وجود دارد که یکی از طرفین قرارداد از رانت قدرت استفاده کند و از انجام تعهدات خود سرپیچی نماید.

۲. مواردی که سبب کاهش تمایل افراد به پیگیری مفاد قرارداد می‌شود: همان‌طور که اشاره شد، هنگامی که افراد قراردادی را منعقد می‌کنند، ممکن است یکی از طرفین از انجام تعهدات خود سرباز زند و به مفاد قرارداد پایبند نباشد که این امر موجب تضییع حقوق مالکیت طرف مقابل می‌گردد. در این شرایط بنا به دلایلی، تمایل فرد برای پیگیری حق خود در برابر تخلف طرف مقابل کاهش می‌یابد که اهم این دلایل عبارت است از:

– هزینه‌های اجرای قانون: یکی از مشکلاتی که منجر به تضییع حقوق مالکیت می‌شود، بالا بودن هزینه‌های اجرای قانون است. هزینه‌های اجرای قانون به دو دسته هزینه‌های مالی و زمانی قابل تقسیم هستند. طولانی بودن زمان مورد نیاز برای پیگیری مفاد قراردادها و همچنین بالا بودن هزینه‌های مالی در طی فرآیند پیگیری احقاق حق و دادرسی، منجر به کاهش تمایل افراد برای پیگیری حقوقشان در صورت تخطی طرف مقابل می‌شود.

– عدم اطمینان به نظام قضایی: یکی دیگر از مولفه‌های تاثیرگذار بر امنیت حقوق مالکیت، میزان اطمینان به نظام قضایی و ضمانت اجرای قانون می‌باشد. اگر درخصوص داوری نسبت به حقوق مالکیت انحراف وجود داشته باشد، این امر منجر به انتقال نادرست حقوق مالکیت از یک طرف به طرف دیگر می‌شود و به این ترتیب امنیت و ثبات حقوق مالکیت در جامعه مورد تزلزل قرار خواهد گرفت. درواقع اگر دستگاه قضایی از کارایی لازم برخوردار نباشد و به سمت بخش خاصی از جامعه جهت‌گیری داشته باشد، در این صورت اعتماد افراد به نظام قضایی و اجرای قانون در جامعه کاهش می‌یابد.

۳. عدم اجرای قانون: یکی دیگر از مواردی که سبب نقض حقوق مالکیت در جامعه می‌شود، عدم اجرای قانون می‌باشد. درحقیقت این امکان وجود دارد که فرد به دلیل عدم انجام تعهدات طرف مقابل، پیگیری مفاد قرارداد شود، اما فرآیند دادرسی به درستی و منطبق بر قانون انجام نشود. بنابراین برخی از متغیرها با اثرگذاری بر روی ضمانت اجرای قانون و قرارداد، میزان تامین حقوق مالکیت را تحت الشعاع قرار می‌دهند.

عدم اجرای قانون و قرارداد، گاه می‌تواند به دلیل دادگاه‌های فاسد باشد؛ زیرا اگر دادگاه سالم و درستکار باشد، افراد می‌توانند با خیال آسوده در قراردادهای لازم‌الاجرا مشارکت داشته باشند. در غیر این صورت نسبت به اجرای قانون نامطمئن خواهند بود. وجود فساد و رشوه‌خواری در دستگاه‌های قضایی سبب عدم اجرای قانون و افزایش زمان و هزینه‌های اجرای آن برای طرفین مبادله می‌شود.

شاخص‌های ارزیابی حقوق مالکیت

برای اندازه‌گیری میزان تامین حقوق مالکیت در کشورهای مختلف شاخص‌های متعددی وجود دارد که یکی از این شاخص‌ها، شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی^۳ است. این شاخص که توسط اتحادیه حقوق مالکیت تهیه می‌شود و کشورها را از لحاظ برخورداری از حقوق مالکیت با هم مقایسه می‌کند، متشکل از سه حوزه محیط سیاسی و حقوقی^۴، حقوق مالکیت فیزیکی^۵ و حقوق مالکیت فکری^۶ می‌باشد. شاخص رقابت‌پذیری جهانی^۷ نیز یکی دیگر از شاخص‌های مورد استفاده برای سنجش میزان حمایت کشورها از حقوق مالکیت است. شاخص مذکور در رکن نهادهای خود، مولفه‌هایی مانند حقوق مالکیت، حمایت از مالکیت فکری، استقلال قوه قضائیه^۸ و کارآمدی چارچوب حقوقی برای حل‌وفصل دعاوی^۹ را مورد بررسی قرار می‌دهد.

علاوه بر گزارش‌های بین‌المللی، گزارش‌های فصلی "پایش محیط کسب‌وکار ایران" مرکز پژوهش‌های مجلس که به ارزیابی نظر فعالان اقتصادی از ۲۱ مولفه ملی محیط کسب‌وکار

³ International Property Rights Index (IPRI)

⁴ Legal and political Environment

⁵ Physical Property Rights

⁶ Intellectual Property Rights

⁷ The Global Competitiveness Index

⁸ Judicial Independence

⁹ Efficiency of Legal Framework in Settling Disputes

می‌پردازند نیز می‌تواند به عنوان معیاری برای سنجش وضعیت حقوق مالکیت در کشور مورد استفاده قرار گیرد. در این گزارش عوامل محیطی موثر بر کسب‌وکار به دو دسته عوامل محیط نهادی و محیط اقتصادی تفکیک شده است که در بخش عوامل محیط نهادی، به مساله ضعف دادرها در رسیدگی موثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات اشاره می‌شود.

نگاهی به وضعیت حقوق مالکیت در ایران

حقوق مالکیت تضمین شده از طریق تسهیل مبادلات اقتصادی، استفاده کارا از منابع، برقراری سیستم پاسخگویی و شفافیت اقتصادی، بهبود فضای کسب‌وکار و فرصت‌های سرمایه‌گذاری، سبب تسریع رشد و توسعه اقتصادی در کشورها می‌گردد. علی‌رغم اهمیت فراوان تضمین حقوق مالکیت در محیط کسب‌وکار، نگاهی به شاخص‌های موجود نشان می‌دهد که ایران جایگاه مناسبی از لحاظ تامین حقوق مالکیت نسبت به سایر کشورهای دنیا نداشته و بسترهای موجود در جامعه بعضاً ناقص و نافی تضمین حقوق مالکیت می‌باشند.

بررسی وضعیت ایران در شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی، گویای نامساعد بودن امنیت حقوق مالکیت در کشور در مقایسه با کشورهای منطقه است. نمره ایران در این شاخص در سال ۲۰۱۶، معادل ۴,۲ از ۱۰ (بهترین وضعیت) می‌باشد که در بین ۱۲۸ کشور جهان در رتبه ۱۰۱ قرار گرفته است. وضعیت ایران در مقایسه با کشورهای منتخب در جدول (۱) قابل مشاهده است.

جدول (۱): وضعیت شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی در کشورهای منتخب در سال ۲۰۱۶

کشور	دامنه نمره: از صفر تا ۱۰ (بهترین وضعیت)	رتبه در بین ۱۲۸ کشور
ایران	۴,۲	۱۰۱
امارات	۷,۳	۲۱
عربستان	۶,۱	۳۸
ترکیه	۵,۲	۶۱
مصر	۴,۳	۹۸

Source: <http://internationalpropertyrightsindex.org/>

شایان ذکر است که ورود سرمایه‌گذاران خارجی به منظور انتقالات تکنولوژیکی، منوط به تامین حقوق مالکیت فکری در کشور است. نگاهی به وضعیت ایران در مولفه‌های شاخص

حقوق مالکیت بین‌المللی، گویای اوضاع نامساعد حقوق مالکیت فکری در کشور است که این مهم، خود به عنوان مانعی بر سر راه جذب سرمایه‌گذاری خارجی و انتقالات تکنولوژیکی حاصل از آن به‌شمار می‌آید. وضعیت ایران در حوزه‌های شاخص مذکور در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول (۲): وضعیت ایران در شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی در سال ۲۰۱۶

رتبه بین در ۱۲۸ کشور	دامنه نمره: از صفر تا ۱۰ (۱۰ بهترین وضعیت)	مولفه‌های شاخص حقوق مالکیت بین‌المللی
۱۰۲	۳٫۶	محیط سیاسی و حقوقی
۹۵	۵٫۱	حقوق مالکیت فیزیکی
۱۰۲	۴٫۰	حقوق مالکیت فکری

Source: <http://internationalpropertyrightsindex.org/>

براساس آخرین گزارش رقابت‌پذیری جهانی نیز حمایت از حقوق مالکیت در کشور چندان مناسب ارزیابی نشده است. در جدول (۳) وضعیت ایران در حمایت از حقوق مالکیت قابل مشاهده است.

جدول (۳): وضعیت حقوق مالکیت ایران در رکن نهادهای شاخص رقابت‌پذیری

سال ۲۰۱۶-۲۰۱۷

رتبه بین در ۱۳۸ کشور	دامنه نمره: از ۱ تا ۷ (۷ بهترین وضعیت)	مولفه‌های حقوق مالکیت
۱۰۴	۳٫۹	حقوق مالکیت
۱۲۶	۳٫۲	حمایت از مالکیت فکری
۹۱	۳٫۵	استقلال قوه قضائیه
۷۶	۳٫۵	کارآمدی چارچوب حقوقی برای حل‌وفصل دعاوی

Source: The Global Competitiveness Report 2016-2017

نگاهی به گزارش پایش محیط کسب‌وکار ایران در زمستان ۱۳۹۴ نیز نشان می‌دهد که از نظر فعالان اقتصادی، محیط حقوقی به عنوان یکی از اجزای محیط نهادی، بعد از ساختار دولت و محیط سیاسی، نامناسب‌ترین جزء محیط نهادی ارزیابی شده است. مولفه ضعف دادسراها در رسیدگی موثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات، به عنوان یکی از عوامل

ارزیابی محیط حقوقی در نظر گرفته می‌شود. نمره تعلق گرفته به این مولفه از نظر فعالان اقتصادی معادل ۱۷،۶ از ۱۰ (بدترین وضعیت) است که نشانه‌ای از ناکارایی نظام قضایی و عدم امنیت حقوق مالکیت در کشور است.

نتیجه‌گیری

حقوق مالکیت کارآمد، نهاد پشتیبان بازار به شمار می‌رود و برای توسعه کسب و کارها حیاتی است. ضعف در حمایت از حقوق مالکیت، حرکت به سمت توسعه را با مشکل مواجه می‌سازد. از این رو توجه به کارآمدی نهاد حقوق مالکیت بسیار ضروری است. متأسفانه وضعیت حقوق مالکیت در کشور بر اساس شاخص‌های بین‌المللی و داخلی، همواره نامساعد ارزیابی گردیده که این مسئله عاملی ضدانگیزی برای ورود بخش خصوصی واقعی به عرصه فعالیت‌های اقتصادی مولد و سرمایه‌گذاری تولیدی است. با توجه به اینکه در شرایط فعلی، کشور در رکودی عمیق و بی‌سابقه قرار دارد، مهم‌ترین اقدام برای خروج از رکود، فراهم ساختن شرایط برای تولید و سرمایه‌گذاری است که یکی از راهکارهای اصلی در این زمینه تضمین حقوق مالکیت در کشور و ایجاد اطمینان برای فعالان اقتصادی در جهت ورود به صحنه تولید است.

منابع فارسی:

۱. حسینی، سیدمحمدرضا و محمدی نجف‌آبادی، عبدالمجید. (۱۳۹۲). تاثیر حقوق مالکیت در رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه (زمینه‌ها و موانع)، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، سال هجدهم، شماره ۲
۲. خدایپرست مشهدی، مهدی، صمدی، سارا، هوشمند، محمود و سلیمی‌فر، مصطفی. (۱۳۸۸). تاثیر حمایت از تامین حقوق مالکیت فکری بر رشد اقتصادی، فصلنامه اقتصاد مقداری، دوره ۶، شماره ۴
۳. دادگر، یدالله و ندیری، محمد. (۱۳۹۳). تاثیر نهادهای حقوق مالکیت و نهادهای قراردادی بر رشد اقتصادی با تاکید بر ایران، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، سال دوم، شماره ۷.
۴. دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران. (۱۳۹۴). گزارش پایش محیط کسب‌وکار ایران در زمستان ۱۳۹۴ (ارزیابی ۲۷۱ تشکل اقتصادی سراسر کشور از مولفه‌های ملی محیط کسب‌وکار در ایران).
۵. دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران. (۱۳۹۲). گزارش شناسایی عوامل محدودکننده و ناقض حقوق مالکیت
۶. دفتر مطالعات محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران. (۱۳۹۱). گزارش توانمندسازی فقرا به وسیله حقوق مالکیت
۷. دفتر مطالعات محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران. (۱۳۹۰). گزارش مقدمه‌ای بر چارچوب مفهومی حقوق مالکیت از منظر اقتصادی
۸. صمدی، علی حسین، رنای، محسن و دلالی اصفهانی، رحیم. (۱۳۸۹). مفهوم و آثار اقتصادی حقوق مالکیت: رویکرد نهادگرایی، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، شماره ۱۰۱.
۹. صمدی، علی حسین، رنای، محسن و دلالی اصفهانی، رحیم. (۱۳۸۷). رابطه حقوق مالکیت و رشد اقتصادی در چارچوب یک الگوی رشد درون‌زا، نشریه تحقیقات اقتصادی، دوره ۴۳، شماره ۸۵.

۱۰. فطرس، محمدحسن و نجارزاده نوش آبادی، ابوالفضل. (۱۳۹۰). اثرات حقوق مالکیت معنوی بر اقتصاد کشورها، مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره‌های ۱ و ۲

منابع لاتین:

1. The Global Competitiveness Report 2016-2017
2. <http://internationalpropertyrightsindex.org/>

فرم ارزیابی بروشور

۱- مفاهیم ارائه شده در بروشور اقتصاد به زبان ساده را تا چه میزان مفید ارزیابی می‌کنید؟

عالی خوب متوسط ضعیف

۲- آیا با تهیه نسخه‌های بعدی بروشور موافقت می‌کنید؟

بلی خیر

۳- پیشنهادات شما برای بهبود نسخه‌های بعدی بروشور چیست؟

.....

.....

.....

۴- از نظر شما در نسخه‌های بعدی بروشور، بایستی به معرفی چه متغیرها یا مفاهیم اقتصادی پرداخته شود؟

.....

.....

.....

۵- برگزاری چه دوره‌های آموزشی را برای به‌روزرسانی دانش هیئت نمایندگان محترم پیشنهاد می‌نمایید؟

.....

.....

.....

لطفاً این فرم را پس از تکمیل جدا نموده و به دفتر مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران تحویل فرمایید.

